

дані за компонентами особистісного досвіду майбутніх психологів експериментальних груп, а саме “операціональний досвід” й “досвід спілкування та діалогічної взаємодії”. Детальний опис цих результатів буде наведено у наших наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Мамчур І.А. Формування комунікативного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови засобами культурологічного орієнтованого навчання : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Інна Анатоліївна Мамчур. – К., 2007. – 392 с.
2. Осницкий А.К. Проблемы исследования субъектной активности / Алексей Константинович Осницкий // Вопросы психологии. – 1996. – №1. – С. 5–19.

In this article the model of personal experience of the psychologist was described. Its components and functions which characterize the role of each component were determined. Empiric results according to the components “operational experience” and “experience of communication ad dialogical interaction” were analyzed. The program of psychological training with the purpose to develop the personal experience of future psychologist was proposed.

Key words: the model of personal experience of the psychologist, components and functions of this model, operational experience, experience of communication ad dialogical interaction, psychological training.

Отримано: 14.09.2010

УДК 159.923.2:001 (477) (092)

О.А. Чеканська

Розуміння активності психіки та здатності до саморуку і самотворення особистості І.І. Огієнком на початку ХХ століття

У статті висвітлюється проблема активності психіки, а також розглядаються особливості спроможності особистості до саморуку і саморозвитку в науковій діяльності І.І. Огієнка на початку ХХ століття.

Ключові слова: активність психіки, саморозвиток, самовдосконалення, І.І.Огієнко, особистість, історія психології, Поділля.

В статті аналізується проблема активності психіки, а також розглядаються особливості можливості людини к самодвиженію і саморазвитію в научній діяльності І.І. Огієнко в началі ХХ століття.

Ключевые слова: активність психіки, саморазвитіє, самоусовершенствованіє, І.І. Огієнко, людина, історія психології, Подольє.

Утвердження національної самосвідомості, становлення та розвиток наукових знань базується на національному, суспільно-історичному ґрунті, на конкретних історичних прикладах, подіях, фактах, біографіях людей – творців науки. Саме життєпис особистості, в якій розкрито її різноманітні позитивні якості, мотивація вчинків, суть, мета і досягнення творчої діяльності, мають найбільший вплив на формування вагомих світоглядів, ознайомлення та внесення нових надбань у загальнонаукову справу [4, с. 3].

До особливо значущих проблем з історії психології належить проблема детермінації активності суб'єкта і його психічного розвитку. Без детального дослідження цієї проблеми неможливо на достовірно науковій основі сприяти всебічному розвитку особистості, здійснювати керівництво будь-якою діяльністю. Реальний історичний процес – це органічна єдність предметно-практичної діяльності людини і її духовного життя [10, с. 126].

За С.Л. Рубінштейном, суб'єкта характеризує активність, здатність до розвитку й інтеграції, самодетермінації, саморегуляції, саморуку і самовдосконалення [7, с. 38]. О.М. Матюшкін зауважує, що ступінь взаємодії суб'єкта з оточуючою дійсністю проявляється в його активності, яка виступає однією з найактуальніших у дослідженні природи психіки, психічного розвитку, свідомості, пізнавальних і творчих можливостей особистості [8, с. 5]. Активність є не тільки проявом життя людської особистості, але й умовою її розвитку, однією із провідних характеристик особистості, що полягає в здатності виступати джерелом змін у стосунках з оточуючим світом. Активність виражається в багатобічній діяльності, яка спрямована на пізнання, зміну, перетворення навколишнього світу, на зміну власної природи, свого психічного складу.

Суб'єкт психічної активності виявляється найповніше у формі історичних рис особистості. К.О. Абульханова-Славська відзначає, що рівень активності особистості знаходиться у певному співвідношенні з її розвитком, якістю, характером, із зміною особистості впродовж її життя, з вихованням і самовихованням, її досконалістю. Всі ці різні напрями аналізу активності повинні розроблятися у взаємозв'язку [7].

Аналізуючи активність людини, А.І. Шинкарьок дійшов висновку, що розуміння цього процесу має як теоретичне, так і

практичне значення в розкритті сутності психіки для сучасної психології [12, с. 30].

У розробку вказаної проблеми, разом з іншими видатними радянськими психологами, істотний вклад вніс Іван Іванович Огієнко (1882-1972), визначний український вчений, педагог, релігійний, громадський та державний діяч, поет, перекладач, лінгвіст, філософ, етнограф, історик. Сучасники назвали його людиною енциклопедичних знань, праці та обов'язку [4, с. 58]. Його творча спадщина не втратила своєї актуальності і сьогодні, у ньому реалізований і знайшов подальший розвиток ряд принципових установок, характерних для вітчизняної психології в цілому.

Передусім наукову діяльність І.І. Огієнка характеризує його універсальна, надзвичайно обдарована та унікальна постать, яка самовіддано і саможертвовно керувалася виключно інтересами української нації, служила власному народу. Як зауважив В. Чухліб: “Важко однозначно сказати, в якій із названих сфер діяльності І.Огієнко залишив найпомітніший слід. Одне беззаперечно: він чесно і до кінця своїх днів сповна служив українській справі, попри те, що більшу половину свого земного життя провів у вимушеній еміграції. Однак навіть далеко від рідної землі не залишав своєї подвижницької діяльності на ниві відродження української нації, в захисті, утвердженні та розвої рідної мови та культури” [11, с. 24].

У 1909 році, захистивши кандидатську працю “Ключ Розуміння” Іоаникія Галятовського”, закінчив університет св. Володимира з дипломом першого ступеня. Як талановитого випускника Рада факультету університету рекомендувала І.І. Огієнка для підготовки до викладацької праці [4, с. 58-59]. Працюючи в середніх школах, І.І. Огієнко у центр виховної системи ставив виховання через засоби історії (виникнення, становлення та розвиток свого народу, нації). Він вважав, що аналіз таких явищ, як життя козацтва, релігійних братств, стану освіти, науки у відповідні періоди поглиблюють духовність, сприяють розвитку самосвідомості, здібностей учнів [6]. Тобто, І.І. Огієнко розглядав духовність і самосвідомість як основу самоактуалізації, саморозвитку, самостановлення особистості. Т.В. Цимбал зауважує, що у процесі навчання і виховання людина повинна актуалізувати й “привласнити” історію культури, перевівши її з безособової форми в особистісну, у форму суб'єктивного духу, в індивідуальне життя в культурі. Кожний наступний крок у самореалізації особистості, в її самотворенні засобом освіти означає сходження по щаблях прогресу, вбирання у свою свідомість і внутрішній духовний світ всього позитивного, що було досягнуто людством на попередніх етапах розвитку, “перемотування” його у “свій розум та у своє вміння” (В.Біблер) [5].

Вагомим внеском до історії психологічної науки на Поділлі початку ХХ століття необхідно вважати заснування та діяльність Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918-1920 рр.), ректором якого було обрано Івана Івановича Огієнка. На думку О.М. Завальнюка, розквіт найкращих рис І.І. Огієнка прийшовся на 1918-1920 рр., коли доля закинула його на щедру Подільську землю, де він за умов розрухи, різкого погіршення життя людей, політичної нестабільності, ворожого експансії творив одне з найбільших чудес свого життя – Кам'янець-Подільський державний український університет [4]. В одноденній газеті “Свято Поділля” було відзначено: “Через заснування свого рідного Університету народ наш отримує змогу розвиватись духовно, рости, набиратись духовної міці і сили, озброюватись зброєю науки і знання...” [2, с. 1]. Поява університету в Кам'янці-Подільському стала одним із найбільших культурно-освітніх досягнень не лише Поділля, а й всієї України, адже він був єдиним національним вищим навчальним закладом, що діяв безперервно в період державного суверенітету України [4].

Найяскравішою і найбільш діяльною постаттю у психолого-педагогічній діяльності на Поділлі був І.І. Огієнко. Виховання розглядалось педагогом як процес цілеспрямованого формування у людини певних якостей свідомості і характеру, стереотипів поведінки і аксіологічної орієнтації, які визначаються історико-культурною специфікою розвитку кожного окремого суспільства, етносу, соціального прошарку. Метою виховної діяльності батьків і вчителів вважав формування духовної, інтелектуальної, а головне активної особистості з високими громадянськими якостями. Педагог доводив, що в навчально-виховному процесі повинні формуватися, насамперед, національна свідомість і самосвідомість, світогляд, патріотизм, повага до споконвічних традицій свого народу, глибока духовність особистості. На думку І.І.Огієнка, у меті та змісті виховного процесу повинна домінувати ідея духовної спрямованості розвитку особистості [6]. Отже, мета навчально-виховного процесу, на думку І.І. Огієнка, полягає у сформованості особистості з певними рисами психіки та її активності, яка взаємодіє зі світом.

С.Д. Максименко у підході до визначення поняття особистість зауважує, що особистість є соціальною істотою, суб'єктом пізнання, активним діячем суспільного розвитку характерними ознаками якої виступає наявність у неї свідомості, виконувани нею суспільні ролі, суспільно корисна спрямованість її діяльності. Він наголошує, що “особистість завжди конкретно-історична, вона є продуктом тієї доби і тих суспільно-економічних відносин, сучасницею та учасницею яких

вона є. Вивчення особистості за суттю – це історичне дослідження процесу становлення особистості за певних соціальних умов Доби, певного суспільного ладу” [5, с. 51-52].

Сприйняття й осмислення в процесі пізнання цінностей культури, любов і повага до духовної спадщини рідного народу, мови; дотримування вимог і гуманних філософських принципів життя, що сформульовані у Біблії, вимогливість до себе, необхідність у саморозвитку та самовдосконаленні; були головними ідеями, на основі яких І.І. Огієнко намагався будувати всю систему освітянського процесу [6].

Отже, у навчально-виховному процесі потрібно сприяти стимулюванню особистості до активної суб’єкт-суб’єктної позиції щодо самовдосконалення та саморозвитку. За словами Н.М. Пилипенко “саморозвиток – це процес, який складається з усвідомлення й прийняття індивідом власного досвіду і власної особистості. Обов’язковою умовою особистісного саморозвитку людини є її активність у конструюванні свого внутрішнього світу; саморозкриття й самоприйняття як умова досягнення особистісних змін”. Із саморозвитком тісно пов’язане самовиховання, яке полягає у свідомій цілеспрямованій роботі з вдосконалення свого “Я” [7]. Тому для досягнення позитивного результату необхідна активність, зацікавленість, здатність і готовність до самовизначення, саморозкриття й самовдосконалення.

І.І. Огієнко вважав, що принципово важливим в освітянсько-виховному процесі має бути спрямованість на те, щоб підготувати особистість до дійсно людського життя, зміст якого полягає у моральному самовдосконаленні. Лише особистість з високим почуттям власної гідності, порядності, здібності до милосердя, взаємоповаги та взаємодопомоги, з бажанням до всебічного розвитку, на думку І.І. Огієнка, може стати компетентним спеціалістом у будь-якій галузі знань. За словами І.І. Огієнка, використання власних можливостей працювати на користь свого народу, розвивати свої здібності, актуалізувати творчі начала приведе особистість до самовдосконалення.

І.О.Кучинська визначила, що принцип самовдосконалення у розумінні І.І. Огієнка віддзеркалює закономірне продовження процесу розвитку особистості, причому цей процес у його розумінні – це не лише вища духовна потреба, а й процес набуття особистістю відносної самостійності свободи від зовнішніх умов свого існування, це також і засіб, і самоціль, і результат виховання в їхній єдності [6, с. 32-33].

За словами І.Д. Бега:”Проблема особистості – це й проблема її свободи, оскільки духовне за визначенням є вільне в ній. Свобода

виявляється самовизначенням духу людини, її ціннісним пріоритетом". І дещо далі: "У психологічному ракурсі свобода – це інтенція людини приймати розумне рішення, робити доцільний вибір, це можливість бути і стати. Вона є своєрідною рушійною силою активності суб'єкта. Можна трактувати свободу волі, яка виходить з власного "Я", як прояв індетермінізму. Проте слід при цьому враховувати сутність "Я" – чи воно егоцентричне, чи в ньому переважають соціально значущі пріоритети. У першому випадку отримуємо свавілля, у другому – свідому вільну дію" [1]. Таким чином, свобода є основною умовою розвитку людини, яка відіграє важливу роль у формуванні особистості та будівні громадянського суспільства.

І.С. Булах зазначає, що розвиток людини як суб'єкта власної психічної активності розглядається в єдності з власною психікою. У такому випадку сутність буття людини знаходиться в ній самій, а розвиток особистості визначається на основі уявлень про саморух, спонтанність, самоактивність. При цьому свобода особистості виступає в ролі регулятивного початку, центру її життя. Особистість первісно є відповідальною за своє власне становлення і функціонування, тим самим покладаючи в основу розвитку саму себе як цінність вищого порядку.

Нааявність яскраво вираженої потреби у самовдосконаленні, за І.І. Огієнком, є показником цілісної, соціально зрілої особистості [6, с. 32-33]. Особистісне зростання, вважає І.С. Булах, корелює з розвитком у напрямі самореалізації та самоактуалізації людини, "передумовою особистісного зростання є первісно існуюча, спадково детермінована внутрішня природа і "серцевина" особистості – самість, яка являє собою нерозвинену форму "Я". Саме вона "диктує" пошук шляхів особистісного зростання, як активного процесу становлення, в якому людина бере на себе відповідальність за свій майбутній життєвий шлях" [7].

Необхідно відзначити, що розумінням І.І. Огієнком потреби самовдосконалення подібне теорії гуманістичної психології, основоположниками якої вважаються А. Маслоу (1907-1970), К. Роджерс (1900-1990), які процес самовдосконалення особистості розглядали як такий, що визначається і направляється внутрішніми іманентними властивостями природи людини. Як стверджує І.І. Огієнко, потреба в самовдосконаленні є визначальною, що зумовлюється її функцією своєрідного логічного завершення процесу задоволення потреб нижчого, матеріального рівня (потреба в їжі, воді, житлі, одязі та ін.), задовольнивши, які особистість починає в своїх діях керуватися вищими, духовними критеріями, такими, як гідність, повага, співчуття, відповідальність, честь та ін.

Досліджуючи творчу спадщину І.І. Огієнка, І.О. Кучинська зазначає: “Ставлячи завдання самовдосконалення людини, християнська етика, за переконанням Івана Огієнка, вказує і напрями, за якими вона має вирішуватись: 1. Розширення свідомості. Розширення свого кругозору у такий спосіб, щоб він включав у себе, як єдине ціле, все багатство знань, досвіду і культури, нагромаджене за всю історію людства; 2. Розвиток духовних почуттів. Почуття – абсолютно необхідна передумова для формування поглядів, переконань. Цілком слушною є думка, що для успішного розвитку світогляду знання необхідно “пропустити” через почуття особистості, які розширюють межі пізнання навколишнього світу, допомагають усвідомити його іманентне багатство, спонукають до ціннісного переживання явищ довкілля; 3. Ствердження взаємної толерантності і співпраці також є надзвичайно актуальним завданням” [6, с. 32-48].

А. Маслоу стверджував, що предметом вивчення у сучасній психології є цілісність людини у його вищих напрямках – розвитку і самоактуалізації особистості, її цінностях, сенсах і творчості. Духовність людини проявляється в здатності пізнати світ, самого себе і свого місця в світі. Загальнокультурний рівень розвитку особистості характеризує ступінь активного ставлення до духовної культури, потенційну і реальну культурну діяльність, мотивацію і винахідливість [5]. У своєму дослідженні І.О. Кучинська виходить із розуміння духовного виховання як цілеспрямованого розвитку кожної особистості та її неповторної людської індивідуальності; як забезпечення росту і вдосконалення моральних і творчих сил цієї людини через побудову такої суспільної практики, в умовах якої те, що у дитини знаходилось у зародковому стані, перетворюється в дійсність. Крім того, можна вважати, що духовне виховання, в широкому розумінні цього поняття, полягає у забезпеченні умов, які сприяють оптимальному розвитку у дитини всіх потенційних можливостей (як успадкованих, так і тих, що набуваються нею в процесі індивідуальної життєдіяльності); активному оволодінні духовними цінностями, їхньому вдосконаленню та самореалізації [6, с. 26].

Головною ідеєю наукових поглядів І.І.Огієнка вважаємо ідею духовності, що віддзеркалює сутність взаємин людини з світом, Богом, навколишнім та власною природою [1], і яка спрямовує особистість на звільнення від соціального впливу і природних обмежень та спроможність самостійно активно впливати на соціум.

Праця, людське мовлення і суспільне життя – це головні фактори, що визначили розвиток психіки людини [12, с. 56]. Виступаючи перед подільською молоддю, І.І. Огієнко акцентував

увагу на тому, що людина відчує себе особистістю, якщо буде бачити результат своєї роботи в дії. На його думку, саме праця на благо Батьківщини є найбільш переконливим аргументом духовної свідомості людини, яка має розвиватися і виховуватися, як громадянин власної незалежної держави з притаманними їй ідейними установками, мораллю, ціннісними орієнтаціями, високою культурою праці і поведінки. Саме свідоме, творче ставлення до праці, підвищує рівень духовно-практичної і морально-психологічної підготовки людини до самостійного життя, формує у підростаючого покоління усвідомлену потребу в праці. Праця, констатував вчений, – головне джерело матеріальної і духовної культури, основа виховання особистості [6, с. 31-39]. За словами С.Д. Максименка, розвиток психічних властивостей людини являє собою результат і важливу передумову вдосконалення та розвитку її психічної діяльності [5]. І.І. Огієнко: “праця – то життя основа”, що має бути для людини “найпершою ціллю” тому, що завдяки їй і створюється свідоме відношення до навчання, формується духовний, фізичний, громадянський й інтелектуальний розвиток особистості [6, с. 31-40].

Необхідно також зазначити, що І.І.Огієнко був людиною високої працездатності та працелюбності. Він стверджував: “Праця – то щастя наше. Правдиве щастя – у праці. І що більше я працюю, то щасливішим стаю. А вже праця для Бога та для народу – це найвище щастя людини. Працею самовіддано в родині, громаді, в державі, і матимеш щастя повне” [9]. Отже, праця, як активна діяльність особистості, виступає важливим аспектом взаємодії внутрішнього і зовнішнього. За словами А.І. Шинкарьюка: “Внутрішнє”, зазвичай, ототожнюють з душевним, духовним, а “зовнішнє” – з тілесним і навколишнім середовищем. Таким чином, праця, як наголошує І.І. Огієнко, відзначається зовнішньою активністю особистості у внутрішню, а саме завершується активність внутрішня лише коли у людини вона перейде в працю. Г.С. Костюк відзначає, що у процесі активної діяльності людей формуються психічні процеси та психічні властивості людини в ній, які через об’єктивізацію у рухах, діях, мовленнєвих актах відображаються в результатах будь-яких діяльностей людей [12, с. 17-23].

Вивчаючи психологію особистості, С.Д.Максименко відзначає: “Особистість як суспільна істота формується у процесі навчання, виховання, у праці та спілкуванні з іншими людьми. Разом з тим важливу роль в становленні особистості відіграють природжені особливості. Зовнішні впливи діють на особистість через її внутрішнє, природжене, раніше набуте. Тому, щоб пізнати особистість, її

психологію, треба з'ясувати конкретні умови її життя, виховання, праці, особливості середовища та взаємодії з ним" [5, с. 51-52].

Дослідження наукової та громадсько-просвітницької діяльності І.І. Огієнка на Поділлі, дає можливість глибше зрозуміти, як особистість самого вченого, так і внутрішню атмосферу українського, й зокрема, подільського середовища. За І.І. Огієнком, головною ознакою, на якій духовно і культурно зростає народ, є його рідна мова. Він зробив значний внесок у розв'язання мовно-освітніх питань та у формування й розвиток нової системи національної освіти. На думку І.І. Огієнка, проблема збереження рідного слова є важливим пріоритетом: "...тільки рідна мова приносить людині найбільше і найголовніше особисте щастя, а державі – найсильніші патріотичні характери" [3]. Отже, свідоме ставлення до розвитку власної мовленнєвої діяльності є важливим кроком у становленні гармонійної особистості, а кожна нація, стверджуючи свою мову, зберігає одну з найважливіших засад власної культурної індивідуальності. Зміст свідомості людини стає надбанням інших людей лише тоді, коли він виражений назовні за допомогою мови, тому як ідеальна, свідомість існує тільки в матеріальній формі свого вираження – мові. Поряд з суспільним характером праці мова, за розумінням І.І. Огієнка, визначає специфіку самої людини, її свідомості, мислення і психіки взагалі. Отже, розумова діяльність людини, цілком духовна, внутрішня, що проходить в певному сенсі непомітно, завдяки мові об'єктивується і стає доступною для чуттєвого сприйняття. Завдяки мові думки окремих людей стають надбанням інших.

Як мовознавець і літератор, І.І. Огієнко зосереджував свою увагу на питаннях відродження рідної української мови. Глибоке фундаментальне дослідження української мови, що концентрує в собі не лише лінгвістичні основи, а і її філософські, культурологічні, психологічні пласти, дало можливість І.І. Огієнку визначити потенціал рідної мови у формуванні цілісного освітнього та духовного середовища [3].

Процитуємо окремі позиції І.І. Огієнка відносно його сприйняття та тлумачення змісту рідної української мови: "Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова як певний орган культури, традиції. В мові – наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання.

Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі

мова – це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я...” [9, с. 239-240].

Це далеко неповний перелік цитат, що вербалізують розуміння І.І. Огієнком сутності рідної мови, її потенціалу у формуванні духовно та культурно означеної, самодостатньої спільності людей, здатної до неперервного саморозвитку. Таким чином, предметом зацікавлення і дослідження І.І. Огієнка виступає не тільки мова, а її взаємозв'язки з психічним життям людини і народу. І.І. Огієнко, вважає українську мову вираженням національної психіки, душі й свідомості народу. Він ототожнює мову і психіку. І.І. Огієнко вважає, що “Я” берегеться з мови. Психічне “Я”, за вченим, включає особистісну активність, мовленнєві інтенції власної свідомості. Також мова виступає засобом ідентифікації, ототожнення особистості у межах певної людської спільноти й засобом об'єднання людей у народ, націю, засобом консолідації населення в країні [2].

Отже, за І.І. Огієнком, сформованість особистості з певними рисами психіки та її активності, яка взаємодіє зі світом, визначає головну мету освітянсько-виховного процесу. Головною ідеєю наукових поглядів І.І. Огієнка є ідея духовності і самосвідомості як основа самоактуалізації, саморозвитку особистості, що спрямовує особистість на звільнення від соціального впливу і природних обмежень та дає спроможність самостійно активно впливати на соціум. Здатність й стимулювання особистості до активної позиції призведе до саморуху й самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистість у духовно-ціннісному вимірі /І.Д.Бех// Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир, 2002. – № 9. – С. 60-62.
2. Бібліотека Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету // Свято Поділля: Видання Подільського Українського товариства “Просвіта”. – 1918. – 22 жовтня. – 8 с.
3. Болтівець С. Іван Огієнко: мова як вираження національної психіки, душі й свідомості народу /С.Болтівець// Дивослово. – 1994. – №7. – С. 23-27.
4. Завальнюк О.М. Історія Кам'янець-Подільського державного українського університету в іменах (1918-1921 рр.) /О.М.Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – 632 с.
5. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / С.Д.Максименко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 222 с.
6. Кучинська І.О. Виховання духовних цінностей дітей та молоді у творчій спадщині Івана Огієнка / І.О.Кучинська. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 103 с.

7. Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / За заг. ред. В.О. Татенка. – К.: Либідь, 2006. – 360 с.
8. Матюшкин А.М. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности /А.М.Матюшкин // Вопросы психологии. – 1982. – № 4. – С. 5-17.
9. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в Українському Народному Університеті / І.Огієнко. – К.: Вид-во книгарні Є. Череповського, 1918. – 272 с.
10. Проколиєнко Л.Н. Проблема активности развивающейся личности в исследованиях Г.С. Костюка (К 85-летию со дня рождения) /Л.Н.Проколиєнко// Вопросы психологии. – 1985. – № 1. – С. 126-132.
11. Чухліб В. Січч Господньої ниви / В.Чухліб// Столиця. – 2002. – № 1 (10 січня).
12. Шинкарьок А.І. Розвиток моторики і психіки: Проблема активності та свободи /А.І.Шинкарьок. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. – 200 с.

The problem of activity of psychics lights up in the article, and also the features of possibility of personality are considered to self-motion and self-growth in scientific activity of I.I. Ogienko at the beginning of XX age.

Key words: activity of psyche, self-growth, self-perfection, I.I. Ogienko, personality, history of psychology, Podillya.

Отримано: 2.08.2010

УДК 316.647.5

О.Я. Шаюк

Мотиваційно-ціннісний компонент толерантності особистості

У форматі гуманістичної психології проаналізовано мотиваційно-ціннісний компонент толерантності, доведено його взаємозв'язок із ціннісно-сисловою системою особистості, у якій центральне місце посідають цінність поваги до людини як такої, вартості її прав і свобод, рівноправність у виборі світогляду і життєвої позиції, вагомість відповідальності за власне життя, визнання аналогічних можливостей розвитку і самоствердження за іншими людьми.